

Josip J. Kavčič

Deset let...

Deset let je minulo, odkar smo Slovenci proglasili na svoji zemlji lastno, narodno državo in vzeli oblast v svoje roke. Tam na fronti poslednje mesece pred prevratom nismo vedeli, kaj se godi doma, nismo vedeli, da se bliža naša svoboda z velikimi koraki. Naši slovenski časopisi so kar naenkrat izostali in tudi sicer je skrbela cesarska cenzura, da nismo zvedeli mnogo o važnih političnih dogodkih. Na srečo sem prišel nekaž dni pred prevratom na dopust in tedaj sem zapisal 22. oktobra v svojo beležnico: »Dogodki se prehitujejo.« Tisti ponedeljek, 28. oktobra 1918, sem bil pri svojem stricu v Novem mestu in živo se spominjam, kako srečno in veselo smo zvečer, ko so prispele vesti, da smo prelomili s preteklostjo, da smo svobodni in sami svoji gospodarji, praznovali vstajenje Jugoslavije. Nikoli ne bom pozabil vožnje 29. oktobra v jutro proti Ljubljani. Vsi kolodvori so bili okrašeni z našimi trobojnicami, povsod je bilo polno praznično razpoloženega ljudstva, vse je hišlo v Ljubljano, da vidi na svoje oči in sliši samo veselo vest o svobodi. Tedaj je bilo v Ljubljani lepo. Prestolnica Slovenije je slavila svoj veliki praznik. Veseli in srečni so bili vsi, ker so se nadejali poleg svobode tudi blagostanja, mirnega in zadovoljnega življenja. Kdo je mislil, da bomo še tako dolgo bridko čutili posledice dolgotrajne vojne, kdo je mislil, da bo treba skoro enega desetletja, da spravimo življenje v normalni tir!

Življenje dela za sedanost in skrbi za bodočnost. Zato svet kaj kmalu pozabi lepe dneve in koristne pridobitve ter ne ceni dolgo pravilno vsega onega, težko pridobljenega, kar mu je postalo takorekoč že vsakdanja potreba. Toda ob desetletnici naše svobode je vendar potrebno, da za trenotek pozabimo vsakdanje skrbi in težave, da se v svojem duhu spomnimo čistih svetlih dni in velikih pridobitev. Brez mržnje v srcu in brez strasti, stvarno in jasno, ne glede na prilike, v katerih živimo, mislimo vsaj pri tej priliki na domovino.

Deset let je kratka doba v življenju naroda in države. Toda naša slovenska bilanca je goľovo aktivna. Pridne roke, zdrav razum in sloves solidnosti slovenskega podjetnika pridobivajo v trdem boju za življenje gospodarske vrednote ter koristijo v eni ali drugi obliki narodu. Naši ljudje gospodarijo v naših uradih, v naših šolah, v naših gospodarskih in političnih institucijah in soodločajo v naši državni upravi. Kulturni in gospodarski napredek se je razmahnil, znanost ima v slovenski univerzi svojo najvišjo ustanovo, prosveto pa širi nešleto osnovnih, srednjih, meščanskih in strokovnih šol. Narodno gledališče, akademija znanosti

in umetnosti, slovenski konservatorij, narodna galerija, ljubljanski velesejem, razne razslave in slično so živi dokazi ogromnega našega napredka. Krasota slovenske zemlje postaja v narodni državi znana v inozemstvu in s lujskim promelom važen vir narodnega dohodka. Počasi spoznava širni svet nas in naše kraje. Radio nosi po etru našo besedo in glas o nas v širni, prostrani svet. Neovirano se razvija naše društveno življenje in mogočne socialne ustanove so sezidale sebi krasne domove in koristne naprave za ljudsko zdravje, napredek in izobrazbo. V vsakem oziru je postal Slovenec na svoji zemlji svoj gospod. Med brati Hrvati in Srbi pa uživa po vsej državi dober sloves in simpatijo. Naše slovensko delo je bilo vedno pozitivno in koristno tudi državi.

Politične prilike so sicer zelo nevšečne, tako, da je ljuta politična borba marsikomu zameglila pogled, toda pri nas ni bilo nikdar vprašanja o državi. Mi vemo, da nam je treba močne in krepke skupne državne tvorbe in slovenski gospodarji, ki moramo trezno in preračunljivo molrili prilike, vemo, da je našemu gospodarstvu zagotovljena primerna bodočnost le v okviru krepkega jugoslovanskega narodnega gospodarstva. Kjerkoli hodiš po širni naši domovini, srečaš Slovence in povsod so z našimi ljudmi zadovoljni in jih iščejo ter drage volje sprejemajo.

Zdravi naš jugoslovanski optimizem nam daje trdno vero, da bo naša mlada država prebolela težke otroške bolezni, da bo zadovoljivo rešen veliki, resni spor in huda borba za enakopravnost med brati, za iste pravice in dolžnosti.

Ko se spominjamo ob desetletnici svoje svobode zaslužjenih naših bratov, nam krvavi srce, ker vemo, da je njih gorje neizmerno, saj so žalostni in naš notranji razdor je velika, grenka kaplja v njihovi kupi gorja. Mi jim moremo le krepki in združeni, močni in samozavestni nuditi potrebno pomoč, kajti le tedaj bo zalegla naša beseda in naš vpliv. Zato moramo Slovenci z vsemi silami stremeti, da postane naša Jugoslavija, ki je polna naravnega bogastva, naša velika, srečna in blagoslovljena domovina, kjer bodo za vse enake pravice in enake dolžnosti, kjer bomo bratu brat brez nasilja in krivice, da bomo ponosni in zavedni jugoslovanski državljani.

Dr. Anton Slodnjak

Iz gospodarskega življenja Sovjetske Rusije

Dvoje stvari vzbuja občudovanje pri prijateljih in sovražnikih nove Rusije, to je: čudovita in vendar enostavna rešitev narodnostnega problema in neumorno stremljenje, da bi dvignila kulturo in gospodarstvo neizmernih ruskih pokrajin in ljudi.

Res je, da je treba pojmovali prožnost ruske uprave v narodnostnih vprašanjih kot zaveš velikoruskega naroda, da tvori mogočno in nepremakljivo oporišče 187 narodom, ki uživajo narodno avtonomijo ob njem. Zapadnoevropski kritiki, ki obsojajo sovjetski režim, trde, da je

gospodarsko življenje Rusije povsem odvisno od inozemskih kreditov in da se že nič ne razlikuje od gospodarstva v takozvanih kapitalističnih državah. Vendar morajo priznavati, da je razlika med gospodarstvom v caristični Rusiji in sovjetski Rusiji v tem, da sedaj na bazi vsega gospodarskega življenja, ki jo tvori poljedelstvo, teži Rusija z vsemi svojimi nacionalnimi silami stvoriti v zaveštnem nasprotju proti anglosaškemu in amerikanskemu trgovskemu imperiju tretji gospodarski imperij — takozvani evrazijski. Oglejmo si po deselletnem obstoju sovjetske gospodarske politike, v koliko se ji je to že posrečilo.

Površina sedanje Rusije obsega 21,325.572 km², na katerem živi 147 milijonov ljudi. To ogromno ozemlje je razdeljeno v 1. Rusko sovjetsko federativno socialistično republiko, ki je zopet sestavljena iz 12 avtonomnih republik: ruska, baškirska, burjačo-mongolska, dagestanska, karelska, kozaška, krimska, nemška, tatarska, čuvaška in jekutska republika in še 12 avtonomnih oblasti.

Ta republika objema 92,5% celotne površine ruskega imperija z 68,8% celotnega prebivalstva, katerega povprečna gostota znaša v tem predelu 5 oseb na 1 km².

Omenil sem že, da je ozemlje in ljudstvo velikoruskega naroda centripetalna sila, ki priklepa neizbežno vsa druga ozemlja in ljudstva na se.

2. Ukrajinska sovjetska socialistična republika, ki obsega še takozvano avtonomno republiko moldavsko s pretežnim rumunskim prebivalstvom. Ta objema od celotne površine ruskega sovjetskega imperija le 2,3%, od prebivalstva pa 7,7%, to je okoli 29 milijonov ljudi, ker je najgostejše naseljeno ozemlje sovjetske Rusije, kjer prebiva povprečno na 1 km² 54 oseb.

Ne glede na neizmerne dohodke, ki jih donša ukrajinsko poljedelstvo, je ta zemlja tudi obdarjena z mineralnimi vrednotami. L. 1926/27 je bila vredna njena celotna produkcija 1 milijardo 230 milijonov zlatih rubljev (1 zl. rubelj približno 28½ dinarja), kar je bilo 95% ukrajinske predvojne produkcije. Če pomislimo, da je to ozemlje v ruski revoluciji od l. 1917. dalje bilo torišče najhujših bojov in katastrofalne lakote, se moramo čuditi napredku te zemlje.

Na tem ozemlju so sloviti rudniki kamenitega oglja v Donski nižini, kjer so v l. 1926/17 nakopali 1 milijardo 405 milijonov pudov (1 pud = 16,36 kg) premoga. Tudi manganske in železne rude je tu dovolj, ki se izvažajo predvsem v Nemčijo, saj je l. 1925/26 pošiljala Ukrajina 40% celotnega ruskega izvoza v Nemčijo in Nemčija 23% svojega izvoza v Rusijo v Ukrajino. V teh procentih je všteti tudi izvoz žita, hmelja in krompirja iz Ukrajine.

Tudi industrija poljedelskih strojev je tu zelo razvita, kar je važno, ker vemo, da je eno glavnih agitacijskih sredstev sovjetske vlade na deželi — traktor.

Kanal Don—Volga in pa električna centrala na Dnjepru, ki jo je opremila nemška industrija, nam svedoči o napredku, ki še čaka ta blagoslovljeni del sovjetskega imperija.

3. Beloruska sovjetska republika je enotna, obsega 0,8% celotne površine, kjer prebiva 3,4% prebivalstva celotnega ruskega prebivalstva.

4. Zakavkaška sovjetska republika ima 3 enote: a) azerbejdžansko, armensko in gruzinsko republiko, ki tvorijo 0,6% ruskega ozemlja s 4% prebivalstva.

To ozemlje je eden najdragocenejših prostorov zemске površine, po sedanjem gospodarskem pojmovanju, ker krije v sebi ogromne rezerve — nafte. Sicer je tudi drugod v Sovjetski Rusiji mnogo nafte, n. pr. v Uralu, Kubanu, Dagestanu in na severnem Sahalinu, toda tam je pridobivanje te snovi še v početkih, ali pa se še sploh ni pričelo pridobivati, dočim se na tem ozemlju, predvsem v Baku in v Groznom na severnem Kavkazu, nahaja razvita industrija nafte, ki se izpopolnjuje od dne do dne, kljub velikanskim naporom angleških in ameriških petrolejskih družb, ki se hočejo ali polastili teh nacionaliziranih ruskih petrolejskih polj, ali pa jih gospodarsko uničiti. Zadnji čas se množe znamenja, ki pričajo, da bo ta boj brezuspešen. Pomenljiv je n. pr. uspeh ruske državne družbe za pridobivanje petroleja »As neft«, ki je sklenila s 1. januarjem l. 1928. s španskim petrolejskim monopolom pogodbo, po kateri bo ta kril 60% svoje potrebe v Rusiji, kar pomeni 520.000 ton petroleja izvoza v Spanijo. »As neft« izkorišča okoli 3485 desetlin (nekaj nad 1 ha) polj petroleja, ki dajejo na leto 55.373 milijonov pudov nafte.

5. Turkmenska sovjetska republika je enofna. Njeno največje bogastvo so plantaže bombaža in kavčuka ob reki Sur-Darji in pri Samarkandu.

L. 1925/26 je pridelala Rusija 172.000 ton bombaža in krila več kot polovico svoje potrebe. Ta produkcija narašča od leta do leta.

6. Zadnji član Zveze ruskih socialističnih republik je uzbecka republika.

Gibalna sila, ki je ustvarila sovjetsko Rusijo, je bila velikanska agrarna revolucija, kakršne ne pozna človeška zgodovina. Ako vidi povprečni Evropejec v ruski revoluciji izbruh atavističnih, azijskih instinktov, govori iz tega strašna zaslepljenost, ki je razumljiva pri angleškem meščanu, pa tudi delavcu, ki se boji za angleške trge v Aziji, ali pa pri francoskem meščanu, ki je izgubil denar, ki ga je pred vojno nalagal v francoskih posojilih caristični Rusiji, nikakor pa ne morem pojmiti smešne politike vzhodnoevropskih, povojnih, večini slovanskih držav napram novi Rusiji.

Najpravičneje sta razumela rusko revolucijo Nemec in Američan. Ne glede na moralno oporo, ki sta si jo nudili premagana Nemčija in prerajena Rusija, ki nikakor ni potekla iz nekega ressentimenta, kakor to povdarjajo pesimisti, temveč iz globokega spoznanja praktičnih koristi, ki poteka iz gospodarskega in kulturnega sodelovanja za obedve državi, moramo pokazati na celo vrsto praktičnih gospodarskih koristi, ki si jih izkazujeta ti dve državi, kar se kaže v živahni trgovini med njima.

In Amerika, ki se, kakor kažejo znamenja, pripravlja, da vrže svoje velikanske kapitalne rezerve v rusko gospodarsko ustvarjanje, ne gleda nikakor več tako skeptično na delo ruskega naroda, kakor to poizkušajo nekateri mali evropski narodi pod hipnozo angleške in francoske gonje proti Sovjetom.

Spomnimo se le izjav takega praktika, kakor je tovarnar Ford, ki je izjavil, da zaupa ruskim gospodarskim načelom. V Leningradu je v 20 velikih tvornicah uveden Fordov sistem nepretrganega tvornega procesa.

Ne glede na kulturno stran boljševiskega ateizma, ki se pač od zapadnega razlikuje le v toliko, da je odkritosrčnejši, ker je uradno dekretiran, moram reči, da je premaknitev odgovornosti za človeško življenje iz neke verske pojmovne sfere, dasi zato nič manj človeške, v

zaveštno človeško skrb za izboljšanje socialnega položaja množic — izrazil napredek. Kdor pozna zgodovino človeštva vé, da je napredek človeštva zajamčen v prosvetljevanju ljudskih množic. Ako to tajijo nekateri novodobni socialni teoretiki, ki imajo mačka po svetovni vojni in vzdihujejo po neki novi »srednjeveški« stanovski organizaciji človeštva, so zaslepljeni ali pa goljufi. Cilj agrarne revolucije, ki so jo, nota bene, tudi zahodnoevropske nacije doživele, da si ne vedno tako naravnim polom, kakor trdijo golovi ljudje, je bil v Rusiji vsestransko dosežen. Ruska zemlja je sedaj skoraj brezpogojno v kmečkih rokah; 97% je imajo kmetje, ostale 3% pa zavzemajo državna posestva.

Kje je država v Evropi, ki more trditi o sebi kaj takega?

In če tudi trdijo gotovi žurnalisti o Rusiji mnogo slabega, kar bo mogoče tudi res, toda tega še ni nihče zapisal, da ruski kmet ne bi z ljubeznijo obdeloval te svoje na veke pridobljene zemlje. Ruska vlada je dala zemljo kmetom na večne čase v rabo, kar se pravi v privalno posest.

Kako boli človeka, ko vidi zasleplence ob tem dejstvu teoretizirati o tem, ali je s tem sovjetska vlada zapustila principe komunizma ali ne, ne vidi pa tega ogromnega socialnega dejstva, proti kateremu so vsa ostala socialna dejstva majhna.

V Rusiji so odpadle vse tendence h kolektivizaciji kmečkega gospodarstva in težišče sovjetske poljedelske politike se je preneslo na zadružništvo.

Tudi zanimivi socialni pojavi, ki so v ruski komunistični stranki izzvali lanska nesoglasja, ki se izražajo v tem, da rastejo revna gospodarstva v srednja, pri čemer pa ostane golova množica majhnih zemljiških posestnikov brez posesti in srednji pa se razvijejo v bogate (na ozemlju Ukrajine prevladujejo posestva, ki merijo 9—15 desetlin), so v primeri n. pr. z jugoslovanskim kmetiskim problemom velik napredek.

Toda ruska vlada ni brezbrizna napram takim pojavom, ki se zrcalijo v preobljudenju v gotovih ruskih krajinah, n. pr. v moskevskem središču, v nekaterih delih pravobrežne Ukrajine in Bele Rusije. Izdelala je grandiozni kolonizacijski načrt. Koloniste presaja predvsem v južno Ukrajino, na Sibir in Daljnji Vzhod. Daje jim zemljo in kredite in gradi k njihovim naselbinam ceste in železnice.

Tekom kratkega časa je kolonizirala 300.000 duš. Zanimivo je vprašanje takozvanih Kulakov, to je kmetov, ki imajo nad 15 desetlin zemlje, to je nad 35 oralov. Povprečno merijo kmetiška posestva v Rusiji okoli 12 desetlin. Za Ukrajino sem čital v nevtralnem listu sledeča razmerja po referatu Petrovskega, predsednika Vseukrajinskega izvršilnega odbora Sovjetov. Gospodarstev do dve desetlini je 12%, to so male kmetije, srednjih kmetij, ki merijo od 2 do 9 desetlin, 64%, te so najvažnejši politični činitelj v ukrajinski vasi, na katerega se opira sovjetski režim, gospodarsko najjačja skupina so kmetije od 9 do 15 desetlin, to so premožne kmetije, njihov odstotek znaša na ukrajinski vasi 14%, vsi kmetje, ki imajo nad 15 desetlin, so kulaki, teh je med ukrajinskimi kmeli okoli 4%, ostali odstotek zemljišč odpada na komunalna in zadružna posestva.

Vzrast velikih kmetijskih posestev je neprestana, na škodo polj revežev in države. Vlada skuša paralizirati ta prelom zemlje s kolektivnimi in zadružnimi društvi, ki obsegajo že 34% vseh manjših individualnih posestev. Najlepše uspevajo takozvani vaški arteli — zadruge, dočim so komune brezuspešne. Zanimivo je dejstvo, da uživajo večino državnega

poljedelskega kredita ravno premožni kmetje in kulaki. Zato je l. 1927. ukrajinska sovjetska vlada naklonila 2½ milijona rubljev izključno za revne kmete. Pri nas se niti ne misli na tako diferenciacijo v kmetiškem stanu in se ne da kredita niti bogatim niti revnim vaščanom. Toda to še ni vse; vlada silno podpira industrijo poljedelskih strojev, ruski kmetje imajo že nad 30.000 traktorjev v svoji posesti, dasi jih še vedno okoli 5 milijonov orje z lesenimi plugi. Vlada prodaja te stroje pod izdelovalno ceno. O notranji kolonizaciji sem že govoril; naj pa še omenim zanimivo davčno politiko sovjetske vlade, po kateri je 25% kmetov oproščenih davkov. Ob proslavi sovjetske deselletnice so mejo neobdavčenih posestev zvišali za 10% in so zmanjšali ali popolnoma odpustili neplačane davke revnih kmetov. Obljubili so tudi velikopotezno starostno zavarovanje poljedelskih delavcev. V Ukrajini je bilo s tem proglasom osvobojenih 500.000 kmečkih gospodarstev. Istčasno je ukrajinska vlada nakazala zopeten kredit za revne kmete v iznosu 5 milijonov rubljev ter za kmetijske šole 2½ milijona rubljev. Po uspelem državnem nakupu žita, ki ga vodi takozvani Stalni državni žilni fond, ki upravlja bazo vsega gospodarskega življenja, kajti žita so prvi izvozni predmet in vsa zunanja trgovina Rusije temelji na njem, so razdelili na Ukrajini 2000 traktorjev med kmetovalce in razpisali štipendije za kmetisko izobrazbo. Stalni državni žilni fond upravlja rezervo žita, ki ga oddajo kmetje in sicer pod vidiki smotrene prehrane prebivalcev gospodarsko pasivnih krajev in pa regulacije cen žita. Nakupil je v l. 1926/27 725 milijonov pudov žita in sicer pšenice 360 milijonov pudov, rži 137 milijonov pudov, ječmena 30 milijonov pudov in ovsu 60 milijonov pudov. Od tega so izvozili v inozemstvo okoli 187 milijonov pudov in sicer v evropske države po sledečem vrstnem redu: v Nemčijo 21%, Holandsko 15%, Anglijo 14,8%, v obrobne države (Litvo, Letsko in Estonsko) 11%, v Italijo 9,9% in v Francijo 8%.

Novi zakon o zemljiškem davku, s katerim hoče vlada, kakor sem omenil, zafreži vzrast kulakov, sloji na principu obdavčiti bogate zemljiške posestnike, oprostiti pa davka reveže, kolektivna gospodarstva in poljedelske zadruge.

Pred vojno je znašal zemljiški davek na osebo 10 rubljev 86 kopejk, l. 1927. pa 7 rubljev 64 kopejk.

Nekateri nacionalni ekonomisti očitajo sovjetski vladi to izmozgavanje premožnih kmetov, ker jim plačuje njihove pridelke pol ceneje, kakor pa so cene na svetovnem trgu, industrijske produkte pa jim prodaja hkrati dražje kot so bili pred svetovno vojno, češ težko in nevarno je kmeta prosvetljevati in obenem izkoriščati. Toda temu ugovarja neprestani vzrast kulakov in pa dejstvo, da daje država za gospodarske potrebe vasi 714 milijonov rubljev, dobiva pa od nje v davku le 400 milijonov. Ravno tako podpira poljedelstvo s carinsko politiko, kajti nezacarinjeni so poljedelski produkti pri izvozu in poljedelski stroji pri uvozu. Tudi z velikopotezno elektrizacijo dežele služi sovjetska vlada vasi, saj je na primer samo na Ukrajini 300.000 kmetijskih obratov opremljenih z električno silo. Edino s svojo monopolsko prodajo špirita škodi ogromno država kmetu, dasi ji priznava samo začasni, fiskalni značaj, kot sredstvu, ki naj pomaga razviti rusko industrijo. V bistvu groteskna ideja, toda ali so naše trošarine etičnejše? Omeniti še moram velikopotezno šolsko akcijo sovjetske vlade, ki hoče do l. 1930. uvesti splošno šolsko obveznost po vsem ogromnem teritoriju ruskega imperija in ki je že dosegla

velike uspehe. V evropski Rusiji je narasla pismenost od revolucije za 29%, na Ukrajini pa za 50%. Iz proračuna je namenjeno za prosveto 10'63%, za obrambo pa 12%. Nalašč sem se omejil na uspehe sovjetske vlade v kmetijstvu, dasi so tudi v industriji doseženi veliki uspehi: naj omenim samo kot primer radijsko stanico: Nova kominterni v Moskvi, ki presega angleško stanico v Davenlry, Iransibirsko zračno cesto Leningrad—Vladivostok, gradbo ogromne električne centrale na Dnjepru, kanal Don—Volga, doseženje predvojne produkcije v donskih premogokopnih in železnih rudnikih, velikanske najdbe kalija v permski guberniji, temelj bodoče kalijske in kemične industrije, razvoj naftne industrije, strojne, sladkorne in tekstilne, pri kateri vlada nalašč ovira uvoz inozemskih tkanin in uvaža samo stroje, češ v kratkem času bomo neodvisni od tuje tekstilne industrije.

Tudi na polju delavske politike napreduje sovjetska zakonodaja. Z letom 1928. se je začel uvajati sedemurni delavnik in se stavijo delavske kolonije, kajti stanovanjsko vprašanje je bilo v industrijskih središčih pereče. V vseh industrijah, razven v kovinski in premogokopni, je že prekoračena predvojna višina mezde.

Žal, da se ne moremo podrobneje pečati z uspehi, ki jih je dosegla ruska vlada na gospodarskem polju, kakor tudi ne z neuspehi, ki so delež vsakega človeškega udejstvovanja. Mislim, da se vendar da iz te nagle skice spoznati obris gigantskega prizadevanja naroda, mobilizirati vse svoje sile pri delu za srečno bodočnost. Namenoma sem opustil vsa namigavanja na delež komunistične doktrine na te uspehe ali neuspehe, dasi sem prepričan, da je v svoji osnovni ideji osvobodila in zbudila speče sile teh ogromnih narodov in proslorov. Kakor nas uči zapadno-evropski in severnoameriški gospodarski razvoj, tudi ta doktrina ni neobhodno potrebna pri organizaciji svetovnega gospodarstva; za razvoj ruskega gospodarstva pa je bila, ker se drugače ne bi zgodila. Sovjetska Rusija ni komunističen raj na zemlji, temveč del zemlje, na katerem žive narodi, ki se bore za izboljšanje svojega kulturnega in gospodarskega življenja. In ta boj vzdrži kritiko najbolj kapitalističnega Zahodno-Evropejca, ne kot paralela z njegovim gospodarskim razvojem, temveč kot svojevrsten življenjski boj svojevrstnih ljudi na svojevrstnem ozemlju.

Viri: Mesečna poročila v časopisu: Slovanski Přeħled. 1927, 1928. Rozhledy po slovanském životě, in pa poročila in članki v časopisu Zeitschrift für Geopolitik, 1928, pod naslovom: Geopolitische Berichterstattungen.

Svetislav Marodić

Naš trgovec in naš seljak

V ekonomski vedi ali (točneje povedano) v ekonomski politiki obstoja šola, ki veruje in trdi, da smo vsi mi, člani človeške družbe, povezani med seboj s prirodnim zakonom solidarnosti. V nasprotju s teorijami o protivnosli razrednih interesov in o borbi do končne zmage ali celo do iztrebljenja enega ali drugega razreda propoveduje solidaristična šola

solidarnost, harmonijo interesov. Ona smatra, da ima vsako naše delo, vsaka naša gesta svoje dobre ali slabe posledice za naše bližnjike in za vso družbo ter da smo zategadelj vsi mi odvisni drug od drugega; računati moramo s svojimi bližnjimi in jim storiti dobro, ker je to tudi v našem lastnem interesu in pravilno pojmovanem egoizmu.

Na primer, pravijo njeni predstavniki, ako upravljamo svoje podjetje, svojo delavnico tako, da naše pomožno osebje fizično propada, ker dela prehraneno, se slabo prehranja in živi nehygienično, s tem ne delamo samo greha proti tem ekonomski slabejšim bitjem, nego izročamo tudi same sebe in zlasti svoje pomožno delavstvo velikim opasnostim. Ker čim bolj se razširi, recimo, tuberkuloza med našimi delavci in pomočniki, ali tifus ali difterija, tem večja nevarnost teh kužnih bolezni preti tudi nam in posebno naši deci. Odveč je govoriti še o drugih pojavih, v katerih se taka solidarnost v zlu in opasnostih izraža čisto jasno.

O ti solidaristični šoli lahko mislimo kakor hočemo glede njenih receptov za rešenje velikih socialnih vprašanj sodobnosti. Nesporno je, da obsega velik del istine ter da imajo posamezni stanovni mnogo več skupnih interesov in dolikajočih se točk, nego se danes v splošnem misli.

Nas to pol posebej zanima v tem pogledu razmerje našega trgovca in našega seljaka. Zakaj? Predvsem zato, ker tvori seljak tri četrtine našega naroda in torej predstavlja vrlo važen del naših potrošacev. V drugi vrsti pa zato, ker je danes seljaško (poljedelsko) vprašanje — t. j. vsi problemi našega sela v njegovem razmerju do države in nacije kot celini ter obratno — eno izmed največjih in najbolj aktualnih vprašanj naše države in naše nacije, a zlasti še naše trgovine.

Vprašamo se samo: ali je danes sploh potrebno posebej dokazovati, da je ekonomsko stanje seljaka, da so njegove privredne (pridobitne) prilike in neprilike bistvenega vpliva tudi na stanje in prilike trgovine? Ekonomska solidarnost med trgovcem in seljakom je danes pač vsakomur jasna. Iz vseh trgovskih krogov se neprestano ponavlja želja: »Samo da Bog dá dobro žetev! Samo da se seljak ekonomski dvigne!« To je čisto naravno. Čudili se je le, da ni bila ta preprosta islina že prej vsem ljudem tako jasna.

Čudno je, da je moralo priti l. 1925, padec cen poljedelskih pridelkov, suša l. 1927 in vse nadaljnje posledice ter da se je šele nato razumelo, da je v našem privrednem življenju seljaštvo merodajno za stanje in blagostanje tudi vseh ostalih pridobitnih vrst in družabnih slojev, a v prvi vrsti trgovine.

Jasno je torej, da v kolikor bolje stoji ekonomski seljak, v toliko bolje je tudi trgovini. Ekonomski dvignili seljaka pomenja dvignili tudi trgovino. Da, v našem seljaškem narodu more le ekonomski razvito seljaštvo razviti tudi napredujočo trgovino. To velja za notranjo in zunanjo, za uvozno in izvozno trgovino. V notranji in uvozni trgovini je stvar očitvidna, ker široke seljaške mase so znatno najvažnejši njeni potrošači. Ako seljaki nimajo denarja, trgovina stoji ali celo nazaduje.

V pogledu izvozne trgovine postane stvar tudi jasna, ako pogledamo statistiko našega izvoza. L. 1927 ne vzemamo, ker je bilo, kakor znano, izjemno zaradi strahovite suše. L. 1926 pa je bilo od 7 milijard in 800 milijonov dinarjev, ki smo jih prejeli od našega izvoza, za okoli 4 in pol milijarde čisto seljaških pridelkov, sirovin, kar znači okoli 60 odstotkov.

Torej daleč nad polovico našega izvoza tvorijo čisto seljaški proizvodi, kar pomenja, da je naš izvoz v najvišji stopnji odvisen od naše seljaške privrede.

Iz vsega tega vidimo, da ima naš trgovec, bodisi uvoznik, bodisi izvoznik, a zlasti mali trgovec iz notranjosti države, iz mestec in vasi, največji direktni interes, da je naš seljak privredno jak in napreden. Zato zahteva zdravo pojmovani interes našega trgovca, da stori trgovec s svoje strani vse, prav vse, da dvigne našega seljaka na višek sodobnega kmetijstva.

Žal, da je v tem pogledu treba storiti še vrlo mnogo, ker naše poljedelstvo stoji na jako nizki stopnji. Morda ne bo brez zanimivosti, ako navedemo nekaj podalkov o tem. V Danski pridobivajo na enem hektarju pšenice poprečno 30 kvintalov, v Švici 20, v Češkoslovaški 15 itd., pri nas pa komaj 10! S koruzo je položaj sličen: Švica nad 28, Češkoslovaška blizu 17, mi pa 14. V pogledu zobi (ovsa), rži in ječmena stojimo celo za Bolgarijo. V živinoreji in sadjarstvu je položaj isti. A kaj naj šele rečemo o kvaliteti? ...

Zato, kakor rečeno, je treba, ako resno razumemo najvišje interese naše trgovine, da vsak trgovec, zlasti oni, ki je v neposrednem doliku s seljakom, stori s svoje strani prav vse, kar more, da čim višje ekonomski prosvetli seljaka in ga navaja k modernemu obdelovanju zemlje, k modernemu gojenju živine in sadjarstvu.

Osebnó poznam trgovca iz nekega našega mesleca, ki vsako leto troši dober del svojih dohodkov trgovine v to svrho. Predvsem je sam ustvaril lastno vzorno kmetijo, ki očitno s svojim vzgledom vpliva na seljake v okolici. Polem nabavlja in pod izredno ugodnimi pogoji, a večkrat tudi brezplačno razdeljuje med seljake posebno uspešno novo semenje, gnojila i. dr. Razen tega izdaja na lastne troške propagandne plakate o racionalnem obdelovanju zemlje in vinogradov. Končno osnavlja za svoj kraj primerne zadruge. In mož dosega lepe uspehe i za okoliške seljake i zase. Jako je priljubljen in popularen, a trgovina mu uspeva odlično.

Ne manje važno je vprašanje seljaškega kredita. Da, lahko rečem, da je tu začetek ekonomskega napredovanja našemu seljaku. Trgovcem tega pač ni treba dokazovati. V tem pogledu je dolžnost trgovcev še večja. Trgovčovo delovanje mora biti tu usmerjeno v dveh pravcih: borba proti zelenaštvu (oderuštvu) v trgovskih vrstah in ustvarjanje povoljnega kredita za seljake. V borbi proti zelenaštvu je treba biti brezobziren in neizprosni. Zelenaštvo je zares eden največjih zločinov. Ali tudi tu je najbolj uspešna borba s konstruktivnim delom za ustvarjanje povoljnega kredita. Najugodnejše sredstvo v tem pogledu so kreditne zadruge. Mnogi trgovci so tudi to dobro razumeli, in ni prelihrano, ako rečem, da je naše kreditno zadrugarstvo v naših krajih, na tej strani Dunava in Save, v vrlo veliki meri počivalo na ramah teh trgovcev. Ime Vladimira Matijevića je za to dovoljno.

Ali zdi se mi, da bi zelo grešili, ako bi obličali le pri teh ekonomskih ukrepih. Privrednika ni mogoče ločiti od človeka. Privredno delo človeka je samo del njega. Ni dobrega privrednika v današnjih prilikah brez sorazmerno razvitih tudi drugih lastnosti v njem, a zlasti ne brez izvestne stopnje splošne kulture, splošne prosvetljenosti. Primitiven,

nepismen in neizobražen človek ne more biti napreden privrednik. Nili se ne more, nili se noče izpopolniti v privrednem pogledu; ne more, ker ne more razumeti napredka sebi na korist in potrebo; a noče, ker ga nič ne priganja na to.

Zakaj se mi ostali, takozvani meščanje, ne zadovoljujemo z dohodkom recimo Din 1000' — na mesec? Za to, ker nam je potrebno več; zato, ker ta vsota ne more zadoščati za naše potrebe. Mi imamo torej večje potrebe. Imamo potrebe kulturnega človeka: da živimo v udobnem stanovanju, da se hranimo na higijenski način, da se oblačimo čisto in lepo, da hodimo v gledališče, na koncerte, da kupujemo knjige, slike, da delamo lepe izlete v gore in na morje ter v tuje države, da dobro odgajamo svoje otroke itd. Vse te potrebe živé v nas in nas priganjajo, da jim zadošimo; priganjajo nas, ker nezadovoljene potrebe nas delajo nesrečne, nezadovoljne, in tako je naravno, da storimo vse, da tlem potrebam ustrežemo. A to pomenja, da svoje delo popolnujemo in razširjamo, da imamo od niega čim večjih koristí, čim večjih dohodkov, ki nam omogočajo, da zadovoljujemo svoje potrebe in si delamo življenje lepše, udobnejše.

Potrebe so torej oni faktor, ki priganjajo človeka na delo. Čim večje posiljajo te potrebe, tem večje, donosnejše, mora biti delo.

Potrebe našega kmeta pa so jako majhne. To so potrebe primitivnega človeka. Zato njega zadovoljuje tudi primitivni način proizvodnje. Seljak ž njo povsem zadostuje svojim neznatnim potrebam, in čemu bi potem svoje delo izpopolnjeval? On živi v glavnem prav tako, kakor so živeli njegov oče, ded in praded. Potrebe se mu niso povečale. Čemu bi torej povečeval svojo proizvodnjo in jo poboljšal? Čemu naporí, ubijanje, izpreminjanje delovnega načina, ako mu ni treba več in je zadovoljen?

Ali ostavimo teoretiziranje in preidimo na izkustva iz stvarnega življenja. Poglejmo, kako je na primer danski kmet ali seljak došel do tolike dovršenosti v svoji seljaški privredi, da se ji čudi ves svet! Tu ni nikake genijalnosti danskega kmeta. Ne varam se, ako trdim, da danski kmet po svoji prirodni inteligenci, po svojih prirodnih duševnih lastnostih nikakor ni pred našim kmetom. Pa kaj so storili Danci, kako so ravnali, da je njih seljak tako napreden? Začeli so z osnovno šolo in nadaljnjim narodnim izobraževanjem. Zlasti mnogo so storile takozvane »seljaške univerze«, ki jih poseča okoli 30 odstotkov danskih mladih seljakov in prav toliko seljank. Na teh šolah jim dajejo splošne izobrazbe in se jim razvijajo potrebe kulturnega človeka. Nili besede ni tu o privredi in poljedelstvu; ne uče jih, kako je bolje obdelovati zemljo, rediti živino in drobnico, nego jih uče zgodovino, književnost, kemijo, fiziko, ustavno pravo in temu slično. Poleg tega jih navajajo v internalih na kulturno življenje, lepo urejeno hišo, higijensko hrano, čisto obleko itd. Skratka, iz njih ustvarjajo prosvetljene in kulturne ljudi.

Potrebe kulturnega človeka priganjajo kmalu vse absolvente teh »univerz«, da si poleg pridobljene splošne omike iščejo tudi strokovne kmetijske izobrazbe. Zato trdijo, da so »seljaške univerze« ustvarile kmetijske šole in modernega danskega seljaka, ki mu tako po občini, kakor po strokovni kmetijski izobrazbi ni para na vsem svetu. »Seljaška univerza« mu je razvila sposobnost, da razumeva napredek in mu je razvila potrebe kulturnega človeka. Te potrebe, ki hočejo biti zadovo-

ljene, ga priganjajo na čim intenzivnejše in racionalnejše delovanje, da si pridobi potrebnih sredstev.

Naravno, da je lako prosvetljeni seljak sposoben, da razume ljudi združno idejo, strokovne knjige in novine ter svoj interes v vseh smereh. A naravno z druge strani, da naš seljak, tak, kakršen je, neprosvetljen, za vse to ni sposoben in kar je najglavnejše, da vsega tega niti ne razume, ker mu nedostaja motor napredka: potreba kulturnejšega življenja.

Iz vsega povedanega vidimo, da je glavni vzrok ekonomske primitivnosti in ekonomskih neuspehov našega seljaka njegova neprosvetljenost. Ista seljaška neprosvetljenost je vzrok še mnogih drugih nezgod in nevolj v našem družabnem in državnem življenju. To je neizbežno v vseh političnih demokracijah. Marsikaj bi bilo v naši lepi in blagoslovljeni državi drugače, ako bi bil naš seljak izobražen, ako bi ne bil tako primitiven in konservativen. In za našo Irgovino in vso našo privredo bi bile mnogo boljše prilike, a ne take, kakršne so danes, ki jih preživljamo in zaradi katerih vsi ložimo.

Tudi to je ena izmed onih preprostih očitivnih istin, glede katerih se mora človek čuditi, da so še neznane ali holoma prezrte. Ako so v naših vodilnih krogih taki — in gotovo so! — ki to istino holoma odrivajo in zapostavljajo, pa bi naši Irgovci tega ne smeli delati, ker njihov in najneposrednejši interes je, da se naš seljak kulturno čim bolj razvije.

Tudi v tem pogledu so v vrstah naših Irgovcev svetli primeri. »Matice Srpska« nam daje sijajnih dokazov. Njo so osnovali seljaki »za razširjanje književnosti in prosvetljenosti naroda srbskega«. A da ne navajam še drugih svetlih spomenikov mnogoštevilnih Irgovcev, dobrotnikov in velikih mecenov mnogih naših znanstvenih, književnih in umetniških ustanov.

To plemenito tradicijo naših starih Irgovcev morajo nadaljevali njih današnji potomci. Trгоvec je tudi po svojem položaju in po svojem zdravo razumevanem egoizmu pozvan, da je tudi danes prosvetilelj svojega naroda.

To svojo plemenito in koristno misijo vrši Irgovec lahko na razne načine. Mnogoštevilna so sredstva narodnega prosvetljevanja. Tu so šole, tu tečaji za nepismene, tu javne narodne knjižnice, pa primerna predavanja, razgovori itd. Vsa ta sredstva vodijo k zaželenemu cilju ter so dovedla mnoge narode na visoko stopnjo prosvete in kulture. A razen tega samo z javnim delom, z delom za splošno dobrobit dobiva človeško življenje svoj pravi zmisel in vsebino.

Da ponovim svoje misli o tem važnem problemu:

Brez ekonomski naprednega seljaka nam ni napredne trgovine. Neizobražen ali celo nepismen seljak je nesposoben za napredno ekonomsko življenje. Neprosvetljeni seljak je vrhu tega zapreka tudi vsakemu resnobnejšemu družabnemu in državnemu napredku. Zato spada prosvetljevanje seljaka med najnujnejše in najvažnejše naloge naše države ter nas vseh, a prav posebno naših Irgovcev.¹

¹ Predavanje na kongresu trgovskih in trgovsko-obrtnih omladin v Novem Sadu dne 26. avgusta t. l.

Jan Zbiral

Iz zgodovine ljubljanskega trgovstva

(Nadaljevanje)

Trgovci pa so se novemu času in novi uredbi upirali z vso strasjo, ki je izvirala pač iz strahu pred bodočnostjo. Preveč žalostnih izkušenj so že imeli s preoblastno gospodo, s posvelnim in duhovniškim plemstvom, ki je prizadevalo meščanom, brez ozira na vse težko in drago pridobljene pravice, patente in svoboščine, vsa dolga stoletja veliko škode in neznosne zapreke. Modrokrvni privilegiranci so smatrali sebe za vladarje svojega kraja in so si lastili vso oblast nad deželami ter jih zlorabljali in izkoriščali do vseh skrajnosti. Samo da so sami živeli v razkošju in zabavi; za usodo dežele, države, meš in meščanov pa so se brigali vedno le s sebičnega slastiča.

Zato so se meščani osokolili in v dolgi priložbi cesarju opisali vse krivice, zlorabe, potratnosti in brezveselnosti, s katerimi so plemiči in in ostala gospoda nakopali nesrečo in bedo njim in vsi deželi. Dokazovali so, kolikokrat so plemiči iz cesarskih odredb brili naravnost norca ter ravnali prav nasprotno cesarskim željam in ukazom. Dokazovali so, da si je gospoda po deželnih zborih sama sebi podeljevala podpore in darove iz deželne blagajne ter izjedala deželo kakor uši in pijavke. Čim višji je bil prosilec, tem radodarnije je bil uslišan. Tudi davke so odpisovali aristokratom in podarjali visoke vsote. Z velikimi deputacijami, ki so jih pošiljali na Dunaj ali Gradec ali še dalje, so zapravili ogromno denarja. Meščanje pa se morajo borili za vsak krajcar zaslužka. Zato je razumljivo, da so mesta tako zadolžena in povsem izmolžena. Ceste in pošta so plemiči prelagali le sebi, svojim grajščinam v prid, ker so imeli ondaj svoje trgovine. Kamnik, Radovljica in Novo mesto so brez uporabnih trgovskih cest, a imajo jih razne vasi, kjer se trguje na korist gospodi. In v priložbi so navajali celo vrsto imen, vsot in krajev ter dokazovali vsak primer posebej.

Toda tudi ta priložba je zalegla toliko, kolikor udere bob, vržen v steno: prav nič. Za javkanje meščanov in trgovcev se ni zmenil niti cesar več.

Celo po meslih in v Ljubljani se niso plemiči ozirali prav nič več na pravice meščanov in na mnogoštevilne, trdo in drago priborjene cesarske privilegije. Trgovec je bil žrtev, ki ji ni maral pomagati nihče.

A tudi obrtnikom se ni godilo bolje. Gostilničarstvo je bilo meščanski privilegij. Toda zdaj so začeli prodajati vino tudi graščaki in njih kmelje na veliko škodo meščanov. Cesar je l. 1717 obrtovanje z vinom plemstvu prepovedal, ker so se meščani pritožili, sklicujoč se tudi na sklepe deželnega zbora, vendar so Ljubljančani kmalu navedli celo vrsto plemičev, ki so tudi to cesarsko prepoved ošabno ignorirali. Graščaki so si dajali vino dovažati celo v mesta, nekateri kar do 650 veder, ne da bi plačali milnino in druge predpisane pristojbine. Da so tako vino lahko ceneje prodajali nego gostilničarji in vinski trgovci, je umljivo. Podložniki, mesta in meščanje pa so morali plačevati davek, carino, gruntni davek, nove doklade, novi goldinar, tretji vinar, hišni goldinar, polčetrtne davščine in zlomek ve še kakšne takse in pristojbine. Kako naj bi spričo toliko kerih

javnih bremen uspevala Irgovina in obrt? Tako zvemo, da so kranjska mesta takrat dolgovala deželni blagajni okoli 195.000 gld davka in okoli 57.000 gld kontribucije, ker pač nikakor niso mogla plačati.

V deželnem zboru so bili stanovni razdeljeni v štiri razrede: v prvem je bil duhovniški, v drugem grofovski, v tretjem vileški stan, a v četrtem razredu so bili zastopniki mest in trgov. Ljubljana je imela dva zastopnika, druga mesta pa le enega, namreč sodnika. Večina pa zastopnikov mest večkrat niti ni povabila na seje ter je, ako so bili vendarle prisotni, najvažnejše reči sklepala kar v odsekih, v katerih ni bilo mestnih zastopnikov nikoli. Tako so duhovniki in plemiči med seboj sklenili, mesta pa naj bi plačala.

Zato so bila vsa mesta prezadolžena razen Ljubljane, ki je plačevala več, kakor je mogla izterjati. Zgodilo se je, da je grof Lichtenberg Ložu zarubil Šneperk, ker Lož ni plačal dolga, in grof je trideset let pobiral vse dohodke Loža. Razumljivo je, da je vladala v takih razmerah ljula mržnja proti plemstvu, ki je uporabilo zato vsako priliko, da meščane očrni in udari. In plemiči so opisali Ljubljano l. 1744 takole cesarju:

Ljubljančani tarnajo, da jim ni nikakor več mogoče izhajati. Tega pa so krivi meščanski trgovci, ki so grozni oderuhi. V mestu ni reda. Drugje imajo dobro policijo, ki nadzira trgovstvo, v Ljubljani pa ni nobene policije, zato cvele oderušlvo kakor nikjer na svetu. Tržne cene so tako visoke, da jih ne zmague niti bogatini. Vicedom pa daje meščanom poluho. Najbolje bo, da cesarski dvor ustanovi nadzorovalno komisijo ter vanjo pozove vicedoma, dva deželna odbornika, dva plemiča, dva mestna svetovalca in vicedomskega ter deželnega tajnika. Predseduje naj deželni glavar. Ta komisija naj določa cene, nadzira Irgovce in odpravi oderušlvo ter draginjo na trgih in po prodajalnah. Obenem naj bodo iz te komisije vzeti komisarji za cehe, ki jih je doslej nadziral le magistrat.

To je bil pač odgovor plemičev na meščansko tožbo.

Ljubljanski magistrat se je kajpak energično uprl tej nakani in poročal cesarju, da hoče deželna gosposka absolutno zavladati nad deželo ter zadati Ljubljani smrtni udarec. Kaj naj pa nadzira predlagana komisija? Po vseh kranjskih mestih, predvsem v Ljubljani, se določajo tržne cene in tarife v občinskem svetu in vicedom jih potrjuje. Tako se ravna po mestih že stoletja. Ako bi postopala tako deželna gosposka tudi na kmetih, kjer ima vso moč, bi bilo ljudstvo silno zadovoljno in o oderušlvi bi ne bilo niti slišati. Le plemiči dražé meščanom n. pr. meso, ker izvažajo klavno živino v Gorico in Milan po visoki ceni in ne dovoljujejo kmetom, da bi prodajali doma ceneje. In mesarji morajo plačevati tudi mesni krajar ali dac.

Isto je s kruhom. Vsak pekar mora prinesiti svojo peko v kruharno, kjer ima svoj prostor. Tarif za kruh se določa in nabija vsakih štirinajst dni po žitnih cenah. Vsak kupec lahko na črni deski čita cene. Na kmetih pa se trguje z žitom resnično oderuško, ker ga pokupuje gospoda, da ga izvažajo. Za draginjo pa potem dela odgovorne meščane.

Že stoletja ima ljubljanski magistrat posebnega tržnega nadzornika, ki odpravlja v cenah in drugem vsak nadostalek, pregleduje mere in uteži, kaznuje nerednosti in nadzoruje vinske cene po gostilnah.

Seveda je brez izjeme vsak meščan glede živeža navezan na gospodo na deželi, na njih kmete in podložnike. A vsak ljubljanski Irgovec ali

branjevec z živili se mora pokoriti cenam, ki jih določa magistrat. V izgubo pa meščan ne more prodajati. Ako dobe plemiči popolnoma v svoje roke pravico za določanje cen, bo draginja še večja. Zdaj morajo svoje pridelke prodajati za primerno ceno, ako nočejo, da se jim ne izpridijo; potem pa bi sami diklirali cene. Maslo, surovo maslo, slanino, jajca, perutnino i. dr. nadzirata v Ljubljani glede prodajne cene dva tržna sodnika. Brez tarifa se prodajajo le luje vino in dišave, ki se uvažajo in je nevarnost, da se pokvari.

Cene v Ljubljani so res včasih tako visoke, da jih zmagujejo le plemiči in bogalini. Toda cene navijajo baš prodajajoči plemiči in njih podložniki, ki odirajo meščane, sami pa bi jemali v Ljubljani vso potrebno robo najraje zastoj.

Magistrat je končno še odklonil predlagano sestavo nadzorovalne komisije, češ da bi bil vicedom vedno v manjšini in bi moral izvrševati sklepe, s katerimi bi se ne strinjal. Zato naj cesarica Marija Terezija nikar ne prihrdi predlogu, ki nima drugega namena, nego izročiti vso oblast deželni gosposki in spraviti mesta, zlasti Ljubljano, pod svojo peko.

✂ Cesarica je ugodila Ljubljančanom in jih rešila hude nevarnosti. !!

(Dalje prihodnjič)

Henry Ford

Mezde, delovni čas in mezdni motiv

(Konec)

Teorija, da ustvarjata agilnost in boljša meloda brezposelnost delavcev, je prav tako razširjena kakor nevarna. Razširjajo pa jo številni ljudje, ki se žive s tem, da pridigajo delavcem la krivi nauk. Izhajajo iz zmote, da je na svelu opravili le omejeno množino dela, ki ga je treba zato zavlačevati. Poklicni agitatorji naglašajo, da delavnost zmanjšuje delo in omejuje možnosti, najli delo. Trdijo, da je šest ljudi brez dela tam, kjer ga opravljal le dva delavca namesto prejšnjih osmero delavcev.

Prevara v li trditvi se izkazuje vedno iznova, a nikjer očilneje, nego v industriji. N. pr. na Angleškem. Tam hodi roko v roki z brezposelnostjo pridiganje teorije, da je treba malo delati. Britski zidar se daje iz prijateljstva za brezposelnega sodruga rad prepričati, da, ako položi le polovico opek, ki jih je položil prej, bo njegov delodajalec prisiljen, da najame še brezposelnega tovariša, ki položi drugo polovico opek. Skratka, upa, da bo ustvaril dvoje mezdnih mest, kjer je bilo prej le eno, in da bo tako zmanjšal brezposelnost.

Toda na ta način ne odpre nikakih novih mest, nego brezposelnost le zvišuje, kajti zidarsko delo podražuje tako, da si le še redkokdo privoščil luksuz, da bi zidal hiše. Bržčas ludi sam prav kmalu izgubi svojo službo, ker nastane v grajenju popoln zastoj. Dasi javka Anglija nad stanovanjsko mizerijo, se zida tam prav malo, zlasti pa ne nastajajo nova delavska stanovanja. Tega je krivo obolavljanje zidarjev, ki nočejo zazidati toliko opek, kolikor bi jih s poštenim delom lahko zazidali na dan, in ki gradbene troške podvojujejo, tako da delavec, ki bi sicer lahko stanoval s svojo obitelji v tisti hiši, ne zmore več najemnine. V vsaki službi

povzročila nemarnost zmanjšano možnost zaslužka. Angleškemu zidarju je odprta samo ena pot, da priskrbi vsem tovarišem dela, namreč da vsak dan stori toliko dela, da se bo grajenje hiš pocenilo. Ker dežela naravnost kriči po cenениh stanovanjih, bo potem treba mnogo zidarjev.

Ista načela veljajo za vodstvo; nemarni delavec je le produkt nemarnega vodstva.

Fabrikant, ki plačuje svojim delavcem za njih delo kolikor možno malo in ponuja občinstvu za njegov denar takisto kolikor možno malo, je popolnoma enak zidarju, ki zazida le polovico toliko opek, kolikor bi jih lahko.

Toda marsikak industrijalec je resno prepričan, da plačuje najvišje mezde, ki jih more prenašati njegovo podjetje. Morda govori istino. Toda nihče ne ve, kaj more plačati, dokler ne napravi poizkusa. L. 1915 smo zvišali v naših družbah mezdo od povprečnih dveh dolarjev in štirideset centov na pet dolarjev na dan kot minimum. Od tega trenotka se je naše podjetje šele prav zastavilo, kajti listega dne smo si ustvarili prvič množico novih odjemalcev za naše avle in drugič tudi začeli izumljati toliko različnih potov varčevanja, da smo lahko kmalu začeli s svojim programom: z reduciranjem cen. Ako si človek nalogo le postavi, je čudovito, koliko drugih reči vzraste iz vršenja te naloge. S cenениmi delavskimi močmi ni mogoče, da bi izvršili kak predmet cenó in dobro. Treba je sposobnih delavcev, da vzdržiš produkcijske troške nizko.

Pri nas ni nobene trdne mezdne lestvice, razen dejstva, da se manjša mezda kakor šest dolarjev na dan — kar je zdaj naš minimum — ne plača, kakor hitro je delavec več. Za to, koliko je kak posel vreden, nimamo nobenega pravila. Plačujemo po uspehu dela, in več kakor 60% delavcev zasluži več kakor minimum.

Osemurni delavnik smo pri nas uvedli, ne ker je osem ur tretjina dneva, nego zato, ker daje po naših izkušnjah ta časovna meja, računana dan na dan, slučajno najboljši uspeh dela. Ob nedeljah imajo po vseh naših industrijah službo le pazniki. Kakor mezde, je tudi delovni čas stvar vodstva.

Nobenemu delavcu ne dovoljujemo, da bi se smatral kvalificiranega za kako posebno rokodelstvo in bi zato delo izven svojega rokodelstva odklanjal. Imamo ogromno ponudnikov za službe in jih tudi polagoma sprejemamo. Na naših mezdnih imenikih so ljudje vseh narodnosti zemlje in vsakega poklica, vsake profesije, od knjigovodij in letalcev do zoologov in obdelovalcev cinka.

Novince nameščamo tja, kjer so najbolj potrebni, a ne vselej tja, kamore si žele po svojem prejšnjem delovanju. Seveda pa zaposlimo ljudi rajše v njihovem poklicu kakor izven njega. Zato vodimo kartoteko o prejšnjem delovanju novincev in ponudnikov in zajemamo iz tega vira vedno iznova. Ko smo n. pr. odpirali dearbornski mlin, smo dobili prve mlinarje iz Highland Parka, kjer so opravljali čisto druge dolžnosti. Izvežbani gojilci ruše za golfsko igrišče v Dearbornu so prišli tudi iz delavnice. Enkrat smo potrebovali moža, ki bi bil več za basreliefska dela. Kartoteka nas je opozorila na nadarjenega kiparja, ki je delal na vrtaču.

Po našem čustvu bi si lahko vsak delavec prihranil toliko, da bi zmagal vsako krizo; naslopajo pa tudi časi, ko požre bolezen zadnji prihranek, in potem dovoljujemo posojila. Imamo oddelke za nasvete v pravnih in imovinskih vprašanjih in lahko nudimo vsakršno pametno uslugo.

L. 1919 smo bili prisiljeni, da smo sami v Highland Parku odprli prodajalno, ker so se od vseh strani našim delavcem vsiljevale obresti in cene ter je postalo abolno, da bi ljudem zviševali mezde, ako niso dobivali zanje protivrednosti. Najprej smo začeli z materialno robo in drogerijami, danes pa imamo že mesarije in trgovine za obleko in obutev; tudi kurivo prodajamo delavcem sami. V vsem imamo deset trgovin, ki imajo prometa okoli deselih milijonov dolarjev in sicer s cenami, ki so poprečno 25% nižje kakor na trgu. Te trgovine so odprte le našim delavcem in uradnikom in prodajamo le za gotovino. Založeni smo brezizjemno s prvovrstnimi produkti. Del kruha se peče iz moke, ki je zrasla na naših poljih in se je zmlela po naših mlinih. Premog, koks in briketi prihajajo le iz naših lastnih podjetij.

Da bi se naši uslužbenci udeleževali dobička naših trgovin, je zvezano z mnogimi težkočami. Napravili smo si načrt z deleži, ki se nam menda obnese. Vsak delež ima vrednost sto dolarjev, se ne more prodati in ne oddati; prinaša zjamčeno 8% na leto, z večino glasov v direktoriju pa se obresti lahko zvišajo do 14%. Investicijski kapital delavcev je dosegel vsoto dvajset in dveh milijonov dolarjev.

Delo posameznega delavca se mora seveda vedno ponavljati — sicer ne more brez truda doseči liste urnosti, ki jo zahtevajo nizke cene in visoke mezde. Kaipada so nekatera opravila strašno enolična. Toda tudi duševne sile so dandanes jako enolične — mnogo ljudi hoče zaslužiti svoj preživež brez razmišljanja, in za take ljudi je delo, ki ne zahteva nobene pameti, dobrota. Imamo pa tudi mnogošteviline posle, ki zahtevajo možganov — vedno iščemo odprlih glav — in delavci s talentom ne ostajajo dolgo pri ponavljajočem se delu.

Vzlic mnogoletnim izkušnjam po naših tovarnah nismo mogli dognati, da bi ponavljano delo delavcem škodilo; da, splošno fizično in psihično zdravje je menda celo boljše, kakor pri neponavljanem delu. Ako bi ljudje takega dela ne ljubili, bi se pač poslovili. L. 1913 smo imeli v Highland Parkovi tovarni poprečno 31'9% osebnih izprememb. L. 1915 smo uvedli petdolarski dnevni minimum in izprememba med delavci je padla na 1'4%. L. 1919, ko je zajel nemir delavstvo vsega sveta, se nam je izprememba dvignila na 5'2%. Danes znaša zopet le 2%. V podjetju River-Rouge se pri 60.000 uslužbencih menja okoli 80 uslužbencev na dan. Te izpremembe izzivajo danes le še bolezenski razlogi ali pa odpusti zaradi hudobne in ponovne neposlušnosti.

Da je mogoče mezdni motiv izvesti popolnoma, se mora družba iznebiti vseh nemarnežev. Vzorno organizirano velepodjetje brez ponavljajočega se dela ne more obstojati; toda s tem nikakor ne ogroža človeške družbe, saj dovoljuje ta način dela tudi starcem, slepcem in pohablencem, da se udeležujejo produkcije. Tako delo odstranja strah pred starostjo in boleznijo ter ustvarja nova in boljša mesta onim, ki jih dviga njih duh nad repetitivno delo. Kajli dandanes potrebujemo ustvarjajočih glav več kakor kdajkoli, ne pa manj.

Da ima ta zislem vsesplošen pomen, smo dokazali z našimi skoraj po vseh delih zemlje raztresenimi tovarnami in filijalami.

(XIII. poglavje iz knjige: Henry Ford: Das große Heute, das größere Morgen, Paul List Verlag, Leipzig.)

Fr. Zelenik

Nova blagajniška knjiga

Ko čitate zgornji naslov, me ne sumničite, da sem zašel med izumitelje in si domišljujem, da sem izumel kaj novega za knjigovodsko vedo in prakso, ker nameravam govoriti o blagajniški knjigi, kateri sem dal pridevek »nova«. Za našo prakso in naše razmere je ta blagajniška knjiga res nova, saj ne dobite take ali podobne knjige niti tam, kjer porabljajo ameriški način knjigovodstva, ampak rabijo tudi ondi večinoma navadno blagajniško knjigo z enim ali dvema stolpcema za prejemke in s toliko stolpci za izdatke. V knjigo se vknjižuje tekom meseca kar zaporedoma lekoče, koncem meseca se naredi pregled, po katerem se potem vknjiži v dnevnik, ako niso že tekom meseca podrobno prenašali v dnevnik. Z rabo take knjige se povzroča precej nepotrebne in povrh še nezanesljivega dela. Tu pa tam vodijo ameriškemu dnevniku podobno blagajniško knjigo. Taka knjiga znatno olajšuje knjigovodstvena dela. Praksa pa prikazuje, da je v blagajniški knjigi potrebno precej manj stolpcev in umestno je nadalje, da je taka knjiga črtana podobno doslej rabljenim knjigam. Po mojem nasvetu je Knjigoveznica K. T. D. načrtala doslej rabljeni knjigi podobno blagajniško knjigo, le da ima nova knjiga na levi za prejemke šest navpičnih stolpcev in na desni za izdatke istotako šest navpičnih stolpcev. To število stolpcev popolnoma zadostuje tudi za blagajniško knjigo kot pomožno knjigo v ameriškem knjigovodstvu.

Posebno dobro bo služila ta blagajniška knjiga tistemu trgovcu na drobno, ki se ne more odločiti za ameriško knjigovodstvo, kakor je nasvetovano v Trgovskem koledarju za leto 1928, ali ki misli, da mu je tam nasvetovani način za njegovo trgovino preobširen. V koledarju priporočan način predstavlja popolno, sistematično knjigovodstvo. Iz uvajanja knjigovodstva v nekaterih nadrobnih trgovinah pa sem uvidel, da je mogoče še bolj poenostaviti knjigovodstvo nadrobne trgovine. Odločil sem se za blagajniško knjigo, katere temelji na načelu ameriškega knjigovodstva, pa je podobna rabljeni knjigi. Vpisuje se ravnotako, kakor v doslej rabljeno knjigo, ker je tudi v novi knjigi določen kakor na levi, tako na desni strani zadnji stolpec za promet. Vsak znesek, ki se vpiše v zadnjem stolpcu, se istočasno vpiše tudi v enega pred prometnim stolpcem stoječih stolpcev. Na levi strani (prejemki) se naslovijo stolpci tako: Denarni zavod, dolžniki (odjemalci), dnevni izkupiček (blago), zadnji stolpec pa »promet«. Dva stolpca ostaneta za posebne potrebe. Na desni strani (izdatki) se naslovijo stolpci: Denarni zavod, upniki, blago, troški, domačija, promet.

Poleg te blagajniške knjige vodi trgovec še računsko knjigo z vsaj dvema vrednostnima stolpcema. V to knjigo zapisuje zaporedoma vse od upnikov ali dobaviteljev prejete račune, njih znesek pa v stolpec z napisom »Upniki«, kakor tudi vse odjemalce na knjižico ali druge odjemalce, ki ne plačajo takoj, ampak na mesec ali v kakem drugem roku, računski znesek pa v stolpec »Dolžniki«. Računska knjiga prikazuje trgovcu, koliko blaga je prodal na upanje in koliko ga je na upanje dobil. V blagajniški knjigi pa vidi, koliko je odplačal upnikom in koliko so mu odjemalci na knjižico ali na upanje odplačali. Razlika med vsotami teh dveh knjig pove, koliko dolguje trgovec svojim dobaviteljem in koliko ima pri odjemalcih

na knjižice. Blagajniška knjiga natančno kaže, kolik je dnevni izkupiček, kakšni so troški trgovine, koliko golovine vzame domačija itd. Knjiga pravi, ali trgovina pravilno uspeva, ali so troški v razmerju z zaslužkom, ali se mora še bolj varčevati ali pa sme privoščiti kak priboljšek sebi in svoji družini.

Plačila mesečnih odjemalcev naj se ne vpisujejo v blagajniški list med zneske dnevnega iztržka, ampak ločeno v posebnem stolpcu ali pa tudi v posebno knjigo, če se ne vpisujejo naravnost v blagajniško knjigo. Ta ločitev je potrebna, da trgovec lažje in boljše nadzoruje plačila odjemalcev na knjižico. Dogodilo se je, da je stranka plačala, da je plačilo bilo potrjeno v knjižici, ni pa bilo vpisano v blagajniški knjigi.

Z uporabljanjem tu priporočenih knjig (blagajniške in računske) trgovec lažje nadzoruje svojo trgovino, lažje ugotavlja, s kakim uspehom dela, približno kakšna zaloga mora biti itd.

Posebno toplo priporočam rabo te nove blagajniške knjige obrtniku.

Potrebna in koristna bo ta knjiga odslej tembolj, ker se bo po novem davčnem zakonu plačeval davek od čistega dobička.

GOSPODARSKA KNJIŽEVNOST

Prispevki h gospodarski statistiki Slovenije

Uredil dr. Fran Windischer. Cena 24 Din. Izdala Zbornica za trgovino, obrt in industrijo v Ljubljani. Tiskala tiskarna »Merkur« v Ljubljani.

Vsebinsko knjige nam pove približno že naslov. Da je lična knjiga, ki obsega 86 strani lepega tiska na dobrem papirju, tudi skrbno in stvarno urejena, za to je najboljši porok ime urednika.

Njegova uvodna beseda je zanimiva in lepa ter jo v naslednjem podajemo v izvlečku, ker govori o namenu in vsebini, ki bo vsakomur, kdor se zanima za slovensko gospodarstvo, dobrodošel pripomoček.

Zbornica za trgovino, obrt in industrijo objavlja v zapisnikih o plenarnih sejah redno poročila o gospodarskem položaju s posebnim ozirom na razmere v Sloveniji. Obsežna poročila vsebujejo pregled o gibanju v naših najvažnejših gospodarskih panogah, o državnih in samoupravnih financah, o vsakočasnih konjunkturi, o prometu, trgovinski politiki, socialni politiki, o obrtnem in trgovskem šolstvu. Zbornica ne more in ne sme nikdar pozabiti, da je interesni zastop ter kot taka glavni čuvar in besednik gospodarskih potreb in upravičenih zahtev svojega prostranega okraja. Gmoftna sredstva zbornice so samo skromna. Obrambeno

delo tirja od nje brez usmiljenja, da stoji takorekoč permanentno na straži, pa pridno suši ponižna denarna vrela. Navzlic temu smo dali na svetlo zadnje čase, vpoštevajoč glasno potrebo obrtniškega naraščaja, knjige »Računstvo za oblačilne stroke«, »Obrtno računstvo za kovinske stroke« in »Knjigovodstvo za oblačilne stroke« ter pripravljamo za bližnjo bodočnost izdajo sledečih knjig »Računstvo za gradbene in instalacijske obrte« in »Knjigovodstvo za gradbene in instalacijske obrte«.

V pričujoči knjigi objavljamo izpod živahnega peresa vseučiliškega profesorja gospoda dr. Albina Ogrisa razpravo o delniških družbah, ki so na delu v Sloveniji, po bilancah leta 1926 ter razpravo o regulativnih hranilnicah, katero spremlja lepa vrsta statističnih tabel.

Naslednje poglavje navaja pregled o posrednih in neposrednih davkih ter o takсах v Sloveniji v letu 1927. Statistični podatki za leto 1927 kažejo v tem poglavju najprej v celoti, potem pa v podrobnem, koliko davkov je plačala Slovenija v letu 1927 in kako se ti dele na posamezne davčne vrste. Številke teh izkazov so zanimive in dokazujejo, da je Slovenija v davčnem pogledu izpolnjevala svojo dolžnost tudi v preteklem letu, pa je sorazmerno prispevala v državnem gospodarstvu toliko,

da lahko prenaša primeri s katerimi koli drugim ozemljem.

Naslednje poglavje prinaša številk, ki kažejo gibanje v trgovinskem in združnem registru v preteklem letu. Tem izkazom sledi pregled o potrdilih in svedočbah, ki jih je zbornični urad izdal tekom preteklega leta. Pregled je sicer na sebi kratek in vsebuje suhe številk, ki pa zgovorno kažejo, kam v tujino je izvažala naša trgovina in industrija v preteklem letu. Slika je mnogobojna in kaže, v kako različne kraje odhaja blago iz naše ožje domovine. Številk v celoti sočasno kažejo, kako veliki so ti manipulativni posli

zbornični, katere treba odpravljati vsak dan, točno in brez zamude.

Zaključno poglavje navaja delniške družbe v Sloveniji po stanju dne 1. junija 1928 v zborničnem trgovinskem registru. Izkaz navaja delniške družbe, ki imajo svoj sedež v Sloveniji, potem delniške družbe, ki imajo svoj sedež izven Slovenije, pa v paši državi, ter konča z delniškimi družbami, ki imajo sedež izven naše države. Celotno število znaša 133. Mislimo, da je izkaz aktualen osebno v zvezi s prvo razpravo o delniških družbah po bilancah leta 1926.

TO IN ONO

Svetovna gospodarska statistika

Skoro vsaka država ima svoje posebne metode za sestavljanje statističnih podatkov, ki dokazujejo precejšnje razlike in onemogočajo hitro orientacijo. Posebno velja to za gospodarske podatke, ki so med vsemi menda najbolj nesistematično obdelani. To je dalo Ligi Narodov povod, da skliče konferenco strokovnjakov in poklicnih statistikov vsega sveta, ki naj bi določila oblike in pravila za občo-sistematsko svetovno gospodarsko statistiko.

Ta konferenca naj bi se sestala že 5. novembra t. l. v Zenevi. Po dosedanjih poročilih se bo odredil minimum statističnih operacij o gospodarskih prilikah, ki jih bodo morale izvesti in publicirati vse države. V to svrhu se bo podpisala posebna konvencija, s katero se bodo posamezne države obvezale, da vrše navedeno nalogo: Preko omenjenega minimuma bo mogla seveda vsaka država zbirati in objavljati še izčrpnije podatke iz svojega gospodarskega življenja, a po konvenciji ne bo obvezana za to delo. Vse to je pač odvisno od specialnih potreb posameznih držav, kompliciranosti njenih gospodarskih odnošajev in od razvoja njene statistične službe.

Konferenca bo razpravljala tudi o metodah zbiranja, obdelavanja in publiciranja ekonomsko statističnih podatkov.

V tem oziru se ne bodo sklenili obvezni zaključki, ker ne obstajajo v vseh državah identične pravne organizacije, posebno pa ne slične ureditve statistične službe. Toda tudi ta del

konference bo velike važnosti, ker bodo na njem svetovni strokovnjaki, obdarjeni z veliko rutino in bogatim izkustvom, izrekli svoja mišljenja o najboljših statističnih metodah. Liga Narodov je poslala vsem državam natančen program dela in prosila vse države, da se o njem izrazijo; da sporoče svoje pripombe, odnosno želje. Tudi naša država je pozvana na to konferenco in mi upamo, da bo poslala delegate, ki nas bodo častno zastopali pred važnim mednarodnim znanstvenim forumom. Obenem pa je želeli, da bi ta konferenca rodila dobre posledice tudi za boljšo ureditev naše statistične službe, od katere v največji meri zavisi uspešno proučevanje vsakega narodnega gospodarstva.

Stanje svetovnega brodarstva

Po poslednjih statističnih podatkih Lloyds Register-ja se je gradilo koncem meseca junija 650 trgovskih ladij s tonažo 2.660.462 ton (izključivši ladje izpod 100 ton).

Izmed držav, ki so gradile ladje, stoje na prvem mestu: Velika Britanija (Anglija, Wales, Škotska in Irska) z 272 ladjami z 1.202.610 ton; nij sledi Nemčija s 87 ladjami in 407.534 ton, Holandija s 173.190 tonami, Italija s 154.111 tonami, Francija, Rusija, Japonska, Švedska, Danska, Jugoslavija itd. Iz prednjega je razvidno, da je Anglija sama zgradila ladij za 1.202.610 ton, vse ostale pa komaj skupaj za 1.457.852 ton. Število konjskih sil znaša za Anglijo 813.157, za Nemčijo 300.964, za Italijo 151.900, za Dansko 139.420, za Holan-

dijo 134.340 itd., skupaj torej 1.959.310. V tem pogledu je Italija na tretjem mestu.

Po tonaži je ločiti 216 ladij izpod 2000 ton, 106 ladij z 2000—3999 ton, 119 ladij s 4000—5999 ton, 78 ladij s 6000 do 7999 ton, 40 ladij z 8000—9999 ton, 25 ladij z 10.000—14.999 ton, 11 ladij s 15.000—19.999 ton, 7 ladij z 20.000 do 24.999 ton, 1 ladjo s 25.000—29.999 ton in 2 ladij z nad 30.000 ton. Te pripadajo Nemčiji, medtem ko gradi Anglija 5 ladij od 20.000—24.999 ton in iskotako Zedinjene države in Italija vsaka po eno.

Italija je počela v loku drugega tromesečja graditi tri parnike s skupno tonažo 4104 in 6 motornih ladij s skupno tonažo 25.124 ton; v morje pa so odpluli trije parniki s skupno tonažo 16.954 ton in 4 motorne ladje s skupno tonažo 453 ton.

Nemčija je počela v istem razdobju z gradnjo 13 ladij s skupno tonažo 33.165 ton, dovršila pa je 25 ladij.

Od vseh parnikov in motornih ladij na svetu pripada 30,3% Veliki Britaniji in Irski. Njima sledi Zedinjene države z 21%, Japonska s 6,4%, Nemčija s 5,7%, Italija s 5,1%, Francija s 5%, Norveška s 4,5% in Nizozemska s 4,3%.

Parobrodi od več ko 15.000 znašajo samo 4,2% celokupne svetovne tonaže, a od njih pripada nad polovico Veliki Britaniji. Celotna tonaža motornih ladij znaša 9,1% tonaže parobrodov; v tej kategoriji pa zavzema prvo mesto Danska s 37,9%, ki jih ima nekoliko več ko Švedska in Norveška.

Avstrijski državni kancler dr. Seipel o nalogah trgovstva

Pred kratkim je imel avstrijski kancler dr. Seipel v »Društvu za trgovske interese« na Dunaju zanimivo predavanje o narodnem in mednarodnem gospodarstvu, tekom predavanja je izpregovoril tudi o važni vlogi trgovine v gospodarskem življenju.

Naloga trgovstva je posredovanje, izmenjava dobrin. Čim okretnejši mora biti posamezen človek in stan, tembolj potrebuje notranje trdnosti, da ne zaide s pota in splošnega zaupanja v svojo solidnost, da ne pride ob ugled in ne izgublja posla. K velikim historičnim dejanjem trgovstva je šteti poleg razširitve duševnega horizonta ustvaritev poslovne morale, trgovske poštenosti, ki ni nič drugega, ko raztegnitev splošnih navedenih načel na poslovno življenje. Na oboje moramo misliti, ako

govorimo o komercijalizaciji kot posebno nujni zadevi. Skoraj vse, kar se n. pr. zahteva od vodstva javnih obratov, železnice, salin, domen, gozdov itd., vsebuje beseda »komercijalizacija«, izvzemši osnovno zahtevo, od katere ni mogoče odstopiti, ko gre za javne interese, da je namreč prvi javni interes, interes splošnosti, ljudstva, države.

Komercijalizacija pomeni osvoboditev od vsake birokratične ozkosrčnosti, svobodo dispozicij za odgovorne osebe, najstrožjo solidnost in izčrpno paznjo, kakor da gre za zasebne interese, za obstanek ali propast privatnega gospodarja. Če smatramo umetnost, da združimo nasprotja, kakor svobodo in sigurnost, da nosimo riziko in vseeno obenem poznamo meje, kako daleč je možno iti v riziku, za »trgovsko« in ločimo pri tem trgovca i od malega, ozkosrčnega »kramarja« i od nebrzdnega špekulanta, je to le častno za trgovce, ki to ime v resnici zaslužijo.

V naši dobi, ki ni samo spoznala tesne vezi privatnega gospodarstva s celokupnim narodnim gospodarstvom, temveč je doživela celo prehod od narodnega gospodarstva k svetškemu, čaka trgovstvo zopet težka naloga: Spravi naj v sklad narodno gospodarstvo z mednarodnim. Dober in pravi trgovec ne prenese, da bi živel v mirni dobi, kakor v oblegani trdnjavi, ne da bi posegal preko meja svoje dežele. Seveda tudi ne bo v vsakem slučaju dal prednosti blagu tujega izvora, nego bo predvsem upošteval izdelke lastne dežele. Dr. Seipel apelira na trgovski duh iz dveh razlogov: Prvič, ker je nemogoče, da se pametno gospodarji in vodi predvsem trgovinska politika, če gospodarski krogi sami ne vedo, kaj hočejo, zmorejo in kaj jim najbolj koristi.

Kot pristaš gospodarske svobode upa dr. Seipel na skupno pol vseh narodov in ras v boljše bodočnost in svari pred sanjarstvom, ki ne vidi, da pripadamo najprej svoji lastni domovini, lastnemu narodu in s tem tudi lastnemu narodnemu gospodarstvu in šele po tej poti, ki ni nikak ovinek, temveč naravna pot, človeštvu in svetškemu gospodarstvu. Iz drugega razloga pa apelira na trgovstvo, ker mu prisojajo nalogo, da poleg svojih poslov in ravno s tem, da vodi te posle prav racionalno, sodeluje pri vzgoji ljudstva.

Politik zaide lahko v nevarnost, da si domišlja, samo on in njemu slični morejo voditi ljudstvo. Na vsak način pa je to majhen in domišljav politik, če

meni, da more sam obvladati veliko nalogo vodstva. Posebno v gospodarskem življenju je absolutno nemogoče spraviti vse na pravo pot le s pomočjo zakona in upravnih aktov. Njemu je ljubše in zdi se mu uspešnejše, če prevzame vsak stan v narodu del ljudske izobrazbe in vzgoje nase, četudi ostane potem mnogo manj za parlamentarno in oblasno reglementiranje.

Naloga trgovcev je, da napravijo trgovino, v kolikor ji to dopuščajo imanentni zakoni, za sestavino, za motor narodne gospodarske politike, če predvsem nudijo kupcu dobro domače blago. Njihova naloga pa je tudi, da čuvajo ljudstvo pred draginjo in drugimi slabimi posledicami prebiranega narodnega gospodarstva s tem, da uvažajo boljše in cenejše blago iz drugih dežel. Dr. Seipel upa, da bo trgovanje dalo narodnemu gospodarstvu, kar mu gre, ne da bi ga pri tem iztrgalo iz žive povezanosti z mednarodnim gospodarstvom.

Porast števila naših izseljencev

Po statistiki, ki jo je sestavil izseljeniški komisariat v Zagrebu, se je izselilo iz naše kraljevine v mesecu juliju t. l. v prekomorske pokrajine 1816 ljudi, to je za 511 več nego v juliju preteklega leta.

Celokupno število izseljencev — 12.466 — za razdobje od 1. januarja do konca julija t. l. je za 465 večje ko v istem razdobju minulega leta.

Največ ljudi se je izselilo iz Hrvaške in Slavonije (854) dalje iz Slovenije (297), Vojvodine (203), Dalmacije (215), Srbije (89), Bosne in Hercegovine (85) ter Črne gore (13).

Od teh 66% poljedelcev. Največ jih je odšlo v Kanado (855), v Zedinjene države (465), Argentino (283) in v Urugvay (86). Vrnilo pa se jih je v mesecu juliju 641. Skupno število onih, ki so se vrnili, znaša od 1. januarja do 1. julija t. l. 2984 ljudi, medtem ko se jih je v istem razdobju preteklega leta vrnilo samo 2377.

Statistični podatki o prometu na naših železnicah

Vsi železniški vozovi, formirani v letu 1927, so prevozili na progah normalnega tira 36,271.594 km, na progah ozkega tira pa 8,774.594 km. Lokomotive so prevozile: Pri tovornih vozovih na progah normalnega tira 37,104.618 kilometrov, na progah ozkega tira pa 10,272.953 km; pri potiskanju vozov in kot zaprega so lokomotive prevozile:

na progah normalnega tira 871.042 kilometrov, na progah ozkega tira 994.081 km, pri praznem potovanju in poizkusnih vožnjah so lokomotive prešle: na progah normalnega tira 5,054.455, na progah ozkega tira pa 1,951.236 km; pri manevriranju so lokomotive prešle: na progah normalnega tira 9,979.242 km, na progah ozkega tira pa 3,039.300 km.

Potniški vozovi so prevozili: Na progah normalnega tira 384,231.576 kilometrov, na progah ozkega tira pa 85,821.534 km; tovorni vozovi so prešli: natovorjeni na progah normalnega tira 632,547.840 km, na progah ozkega koloseka 632,547.840 km, prazni pa na progah normalnega tira 268,167.149 km, na progah ozkega tira 86,264.882 km; potniški in tovorni vozovi (natovorjeni in prazni) so prevozili skupaj: na progah normalnega tira 1,284,946.907 km, na progah ozkega tira pa 404,945.083 km.

V generalni direkciji je bilo koncem leta 1927. 502 uradnika; v oblastnih direkcijah je bilo uslužbenih 3025 uradnikov; za vzdrževanje proge je bilo treba 22.335 ljudi, število osebja na postajah je znašalo 15.034; vozno osebje je štel 5564, strojno pa 3759, osebje kurilnic je znašalo 11.500, osebje glavnih delavnic 8545; za razne službe (magacini i. dr.) je bilo namenjenih 463 oseb.

Celokupno število osebja na 1 km eksploatacijske dolžine je znašalo 8 oseb; na 1000 voznih kilometrov 1.6 in na 1000 kolsko-osovinskih km 4.2.

Carinski dohodki

Po objavljenih statističnih podatkih znaša dohodek od carin za pet mesecev (1. april—1. sept.) budžetskega leta 1928/29 659 milj. Din, a v budžetu je predvidenih 689 in pol milj. Din. Plaćanih je torej manj preko 30 milj. Din.

Po mesecih so bili carinski dohodki sledeči:

(v milijonih Din)

	1928	1927	1926
April	132	135	159
Maj	133	124	134
Junij	115	108	121
Julij	129	113	127
Avgust	150	148	137
Skupaj	659	628	678

Največji so bili dohodki v periodi april—avgust 1926, a dohodki tega leta zopet večji ko dohodki minulega.

V tretji desetini meseca avgusta je plačanih skupaj 58 in pol milj. Din na carinah. Od tega je dal Zagreb 16 milj., Novi Sad 12 milj., Ljubljana 10 milj., a Beograd samo 9 milj. Din.

V preteklih letih so bili z ozirom na posamezna mesta carinski dohodki sledeči:

	1927	1926
Beograd	374.6	348.6
Zagreb	325.3	351.2
Ljubljana	139.9	138.1
Novi Sad	121.7	117.1
Subotica	85.7	80.3
Sarajevo	61.8	58.2
Skoplje	56.0	69.0

Zanimivo je, da je samo v toku 10 dni v mesecu avgustu plačanih 10% od carinskih dohodkov, ki jih je nudil Novi Sad za vse leto 1927; Zagreb pa je tekom 10 dni v mesecu avgustu nudil 5% od celokupnih carinskih dohodkov v letu 1927.

Dohodki trošarin in taks

V juliju tega leta je bilo plačanih 91.9 milj. Din državne trošarine, v budžetu pa je predvidenih 67.7 milj. Din. V juliju 1927 je bilo plačanih skupaj 67.3 milj. Din; torej letos več za 24 milj. Din. Od aprila do zaključno julija t. l. je plačanih 290, a v budžetu predvidenih 271 milj. Din. Več je plačanih 19 milj. Din. Lani je bilo v tem času plačanih 230 milj. Din, torej 60 milj. Din manj.

Tudi dohodki od taks so prekoračili vsote, predvidene v budžetu. Julija t. l. 98 milj. Din, a v budžetu predvidenih 87 milj. Din. Julija 1927 plačanih je 91 milj. Din, to je 7 milj. Din manj ko v istem mesecu t. l.

Za 4 mesece budžetskega leta 1928-1929, od aprila do zaključno julija je plačanih 378.8 milj. Din, a v budžetu predvidenih 351.7 milj. Din. Več je plačanih 27 milj. Din. V istem razdobju l. 1927 je bilo plačanih 342.6 milj. Din, to je 36.2 milj. Din manj ko to leto.

Dohodki neposrednih davkov

Po podatkih Generalne direkcije davkov je bilo plačanih v mesecu avgustu 177 milj. Din neposrednih davkov, v budžetu pa je bilo predvidenih samo 139 milj. Din; prebitok znaša torej 38 milj. Din.

Od vseh davčnih oblik sta »podbacija« samo davek na poslovni promet za milijon Din in vojnica za približno 15.000 Din, vsi ostali davki pa izkazujejo znaten prebitok.

Največ davka je plačala Vojvodina: 53 milj. Din. Njej slede Srbija s Črno goru (52 milj. Din), Hrvatska (33 milj. Din), Slovenija (20 milj. Din), Bosna in Hercegovina (13 milj. Din) in Dalmacija (4 milj. Din). Zneski posameznih plačanih davkov so sledeči:

Neposredni davek in pribitek: 76 milj. Din (po budžetu 56).

Izredni pribitek 500% in 30%: 43 milj. Din (po budžetu 36).

Invalidski davek: 13 milj. Din (po budžetu 10).

Komorski davek: 5 milj. Din (po budžetu 5).

Davek na poslovni promet: 17 milj. Din (po budžetu 18).

Davek iz državnih službenih odnošajev: 9 milj. Din (po budžetu 5).

Vojnica: 110.000 Din (po budžetu 125.000).

Davek iz zasebnih in samoupravnih službenih odnošajev: 10 milj. Din (po budžetu 6).

Konkurzi in izvensodne poravnave v tretjem kvartalu 1928

V tretjem četrtletju tega leta beleži Društvo za zaščito upnikov v Zagrebu 224 insolvenec, od katerih 187 na konkurze.

Po pokrajinah se razdele konkurzi:	
na Hrvatsko in Slavonijo	17
na Srbijo in Črno goru	138
na Slovenijo in Dalmacijo	11
na Bosno in Hercegovino	10
na Vojvodino	11

Skupaj 187

Društvo za zaščito upnikov je interveniralo v 52 slučajih: pri 22 konkurzi in 30 izvensodnih poravnava. Ta konkurzna postopanja še niso dovršena. Od 30 najavljenih poravnav so sklenjene tri poravnave, a od poravnalnih postopanj, ki so bile na dan 30. junija t. l. še nerešene, je sklenjenih v toku tretjega kvartala 8.

Po tem je v tretjem četrtletju sklenjenih 11 poravnav, pri katerih so znašale poravnalne vsote:

v enem slučaju	45%
v štirih slučajih	40%
v enem slučaju	35%
v enem slučaju	30%
v enem slučaju	27.5%
v treh slučajih	25%

Povprečna kvota je znašala 33.86%.

Varnost prometa z letali

Vprašanje varnosti prometa z letali postaja vedno bolj aktualno, čim bolj se razvija ta promet. Danes avijatika ni le luksuz in sport, nego je postala prometni problem privrednega značaja. Zatrjuje se, da opasnosti z letali niso nič večje, kakor z drugimi prometnimi sredstvi, avtomobili, vlaki in parniki. Statistika avstrijske avijatične policije izkazuje za l. 1927 sledeče podatke: z letališča Aspern je bilo 6185 poletov s 14.778 potniki, 520.116 kg tovora tekom 10.940 ur letanja in 1.323.437 km pota. Večinoma so letala povsem kovinska; vsi aparati so v zvezi z radio-postajami in meteorološkimi opazovalnicami. Po vsakih 200 urah leta pregledajo aparat in motor temeljito in izvrše poprave. Aeroplan vzdrži povprečno 30 tisoč prometnih ur. Nato ga revidirajo. Pilote pregledajo dvakrat na leto. Med 6185 poletih so se morala letala prisiljena spustiti na tla 60-krat in so imela 13 havarij ter 3 osebne nezgode z enim smrtnim primerom.

Slovnčne napake

»Ponedeljek« je priobčil v 36. številki v desetih vrsticah vsebino 8. številke »Trgovskega Tovariša« z oceno: »List je strokovno dobro urejevan, kazijo ga pa številne slovnčne napake.«

Malo začuden sem bil, da je po dolgem času zopet enkrat notica o »Tovarišu« v dnevnem časopisu. Posebno se mi je dozdevalo čudno, da prinaša vest o njem, ne kak dnevnik, nego »Ponedeljek«, ki po svojem ustroju in smotru ni baš najprikladnejši za tako svrhu. Ko sem prečital tiste vrstice in vsebino drugih poročil nad in pod njimi, sem imel vtisk, da jih je uvrstil metér le iz tehniških potreb.

Govoril sem z urednikom še tisti dan, potem pa sem mu poslal 10. septembra naslednje pismo:

»Gospod urednik! V 36. številki »Ponedeljka« ste 3. t. m. priobčili tudi notico o »Trgovskem Tovarišu«. Ker ste zapisali v Vašem listu, da kazijo »Tovariša« številne slovnčne napake, sem se danes teden obrnil telefonično na Vas s prošnjo, da mi sporočite napake, odnosno pisca, da ga zaprosim, da mi jih pokaže on.

Dasiravno je lepa in pravilno pisana slovenščina baš v strokovnem slovstvu težko dosegljiva, se vendar kot »Tovarišev« urednik vestno trudim, dosežati tudi tozadevno kar največ mogoče. Zategadelj me zanimajo omenjene številne slovnčne napake, pa tudi svoje sotrudnike bi rad opozoril nanje.

Obljubili ste mi, da pošljete k meni gospoda, ki je notico napisal. Ker ga do danes še ni bilo, Vas prosim vljudo za ljubeznivost, da mi iz gori navedenih razlogov pismeno sporočite slovnčne napake, ker mi je zanje in ne za pisca.

Zatržno pričakujoč, da boste moji želji ustregli, se Vam za trud že vnaprej najlepše zahvaljujem. Izvolite sprejeti izraze mojega odličnega spoštovanja...«

Odgovora do danes nisem prejel.

Zadeva ni pomembna; slovnčne napake najdemo v vseh časopisih in listih, oziroma si jih moremo tudi individualno tolmáčiti, sodim pa, da bi pisec lahko, če je imel dober namen, sporočil napake meni in me opozoril nanje, ker vendarle pada mala senca na »Tovariša« in njegovega urednika. Tega gotovo ni nameraval doseči urednik »Ponedeljka«, prinašajoč tistih par — ne pobližje utemeljenih, tako pohvalnih kot grajalnih besed. Gospodje pisatelji, moji sodelavci, so večinoma znani strokovnjaki, pa menda tudi slovnčno tako zelo ne greše. Pa tudi ugledu je lažje škodovati s par besedami, kakor ga dvigniti s celimi članki.

Da so slovnčne napake bile in bodo, je resnica, saj jih niti leposlovni listi ne morejo povsem zatreti, kako naj bi jih šele strokovni!

Glede 8. številke »Tovariša«, na katero se notica nanaša, moram pa ugotoviti, da tistih par slovnčnih napak ne upravičuje pisca, da trdi: »kazijo ga pa številne slovnčne napake.« Sodim, da dotičnik sam ne zna dobro slovnice. Gotovo je le eno: da sem jaz postopal korektno in — gentlemanlike.

J. J. K.

DRUŠTVENE VESTI

Jubilej. Gospod Franc Mulaček, poslovodja ugledne firme I. C. Mayer v Ljubljani, je praznoval ta mesec 50-letnico svojega vstopa v navedeno firmo. Rojen 15. junija 1850, je vstopil v firmo I. C. Mayer v Ljubljani 16. oktobra 1878, pa je ostal v službi tega velikega trgovskega podjetja nepretrgoma celih petdeset let. Ko praznuje gospod Franc Mulaček petdesetletnico svojega marljivega in izbornega službovanja v krogu svojih številnih prijateljev in spoštovalcev, nam je prijetna prilika spominjati se tudi na tem mestu znamenitega jubilejnega praznika ter izrehati simpatičnemu slavljenču pristrčne in iskrene čestitke. Te naše čestitke spremljajo najboljšje želje za srečno in vedro prihodnost. Gospod Franc Mulaček je odličen poznavalec svoje stroke, spoštovan strokovnjak, ki je na svojem mestu kot vodja podružnice s samostojnim delokrogom izvrstno izpolnjeval svoje mesto, pa uživa zaslužen spoštovanje kot spreten poslovodja velikega trgovskega podjetja. Gospod Franc Mulaček je ljubezniv in fin človek in vsestransko cenjen od svojih prijateljev in znancev. Sam marljiv in vzgleden mož dela, je posebno zaslužen ter je vzgojil celo vrsto izvrstnega trgovskega naraščaja. Vsled dobre šole pri veččem mojstru in vodniku se je trgovski podmladek

njegove šole mogel uspešno udeleževati tako kot trgovski sohrudnik kakor kot samostojen trgovski gospodar. Gospod Franc Mulaček je odločen narodnjak, zaveden in ponosen Slovenec od svoje mladosti, je ob času našega probujanja odlično sodeloval v slovenskem društvenem življenju ter je čislal član Sokola, v čigar vrste je vstopil že ob času ustanovitve Južnega Sokola. Zavednega Slovenca in odličnega trgovca naj Bog živi še mnoga zdrava letala!

II. redna odborova seja Trgovskega društva »Merkur« za Slovenijo v Ljubljani se je vršila v torek dne 11. septembra t. l. ob 20. uri v posvetovalnici Zveze trgovskih gremijev v Ljubljani. — Društveni predsednik g. dr. Fran Windischer je ob otvoritvi ugotovil sklepčnost in pozdravil prisrčno navzoče, povdarjajoč, da stojimo na pragu zimske sezije in vidi z zadovoljstvom, da se gg. odborniki zavzemajo za čim živahnejše delovanje v društveno korist. — Omenjal je, da bo društvo, kakor vsako leto, tudi letos izdalo trgovski koledar. Naše stremenje je, da se najpraktičnejše uredi in izda že začetkom meseca decembra. — Govoril je nato o imenovanju g. I. Bajlonija, moža izvanrednih sposobnosti, ki ima mnogo zmisla za naše gospodarske težnje, za guvernerja Narodne banke. Njegovo imenovanje je najskrebnije pozdraviti. Društvo mu je ob tej priliki brzoglavno čestitalo. — Nadaljeval je nakratko o uveljavljanju naredbe glede odpiranja in zapiranja trgovin, ki je izzvala pri naših trgovcih najrazličnejše komentarje. Radi neenakih prilik v naši državi je to zelo težaven problem, katerega je skoraj nemogoče vsestransko zadovoljivo rešiti. — Kot prva točka dnevnega reda se je obravnavala prireditev poučnih tečajev. Sklenjeno je bilo, da se bodo začeli letos pri zadostnem odzivu s 1. oktobrom naslednji tečaji: nemščina in italijanščina, za nižji in višji tečaj, srbohrvaščina, knjigovodstvo ter slovenska in nemška stenografija. — Nadalje je poročal g. Vilko Lampe o delovanju godbenega odseka v pretekli sezoni. Sprejel se je predlog odbora, da morajo godbeniki, v kolikor bi še ne bili, postati člani društva. Obenem je prevzel g. Vilko Lampe tudi odgovornost za instrumente in note, nakar je posegel v debato gospodar g. Avgust Jugovec, ki je poročal, da je ostali društveni inventar v redu. — G. Milan Kovač je podal kratko poročilo o pevskem odseku ter povdarjal potrebo pridobiti si mladega naraščaja. — Pri tekočih zadevah se je oglasil k besedi g. Janko Lozar in predlagal, da bi se letos zopet priredile plesne vaje, kar vzame odbor odobrilno na znanje. Nadalje je omenjal, da se bo ustanovil bralni krožek, s katerim bo omogočeno članom, da se seznanijo z raznimi inozemskimi trgovsko-strokovnimi publikacijami za malenkostno odškodnino. Tudi ta predlog je bil soglasno sprejet. Nato je g. predsednik zaključil sejo ob 9. uri 45 minut zvečer.

III. redna odborova seja Trgovskega društva »Merkur« za Slovenijo v Ljubljani se je vršila v petek dne 19. oktobra t. l. v posvetovalnici Zveze trgovskih gremijev v Ljubljani. — Društveni predsednik g. dr. Fran Windischer je ob otvoritvi ugotovil sklepčnost in pozdravil prisrčno navzoče. Poročal je o predstojajočih volitvah v upravo Pokojninskega zavoda in povedal, da se je doseglo edinstvo med organizacijami. Nova uprava bo nadaljevala važno delo v tem zavodu in po vsem pričakovanju že misli upravljati zavod po širših določbah novega zakona. — Nadalje naznanja prihod guvernerja Narodne banke g. I. Bajlonija, kar gospodarski krogi iskreno pozdravljajo, ker jim bo dana prilika izraziti mu svoje želje in težnje. — Omenjal je nato prilike v godbenem odseku in predlagal, da se obravnava ta točka dnevnega reda na prihodnji seji, ker je odbornik in vodja godbenega odseka g. Lampe zadržan. — Glede zidanja Trgovskega doma je poročal podpredsednik g. Josip J. Kavčič, ki je v obširnem referatu podal sliko o stremljenju za uresničenje te ideje. To je sprožil ob petletnici Merkurjevega obstoja zaslužni Merkurjev član g. Ivan Jelačin star., ki je bil tudi sedaj izvoljen za predsednika novo osnovanega društva »Trgovski dom«. Odbor je sklenil dati temu društvu na razpolago svoj čas v to svrhu zbrani fond. Gg. dr. Windischer, Ivan Jelačin star. in Janko Lozar so bili nato izbrani za Merkurjeve zastopnike pri društvu »Trgovski dom«. — Nato se je razvila debata o trgovskem plesu, oziroma o društveni prireditvi v predpustu. Vsi odborniki razven enega so bili mišljenja, da se trgovski ples v tej obliki kakor doslej ne bi več vršil in da bi se mesto nega priredil Merkurjev trgovski ples v Kazini, ki bi vse bolj ustrežal zahtevam članstva. Detajli glede izvedbe se prepustijo prireditvenemu odseku, ki naj stavi tozadevne konkretne predloge. — Prirejali naj bi se jour-fixi ter izleti. — Ob 10. uri 30 minut zvečer je radi odsotnosti g. predsednika zaključil g. podpredsednik sejo. Tajnik